

ÇOCUK DOSTU KENT ÜZERİNE STRATEJİLER

Yard. Doç. Dr. Hikmet SİVRİ GÖKMEN
hikmet.gokmen@deu.edu.tr

Giriş

Endüstrileşme, tüketim, nüfus büyümesi, yoksulluk, çevresel bozulma, suç ve savaş; atmosferdeki, sudaki ve topraktaki bozulma, bir başka deyişle dünya çapında kentleşmenin etkisi, çocukların tam olarak ve serbestçe kentsel yaşama katılma şanslarını gittikçe azaltmaktadır. Günümüzde çocuklar kentlerde kendi gelişimleri adına olumsuz birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Özellikle endüstrileşmiş ve gelişmiş kentlerde çocuklar kalabalık, güvensiz ve kirletilmiş çevrelerde yaşamaktadırlar. Bu çevreler çocuklara; öğrenme, oyun ve rekreasyon için çok az fırsat sunmaktadır. Aile parçalanması, yoksulluk, vandalizm, yerel kaynaklara kısıtlı erişim gibi, tüm bu bileşenler çocuklar ve gençler için birçok kenti olumsuz ve tehdit eden yerler olarak göstermektedir. Özellikle kentlerin yoğun konut bölgelerinde kendiliğinden, düzensiz olarak gelişen oyun, geçmişte kalmış bir olgu olmaya başlamıştır. Çocuklar yalnızca evlerinde, arkadaş evinde ve ticari mekanlardaki düzenli oyun çevrelerine katılmaya cesaretlendirilmektedirler (Mc. Kendrick, et.al., 2000). Kentin sunduğu olanaklardan toplumun farklı kesimleri aynı şekilde yararlanamamakta, hızlı kentleşme eşitsizliğin derinleşmesine yol açmaktadır.

Çocuk hakları der ki; her çocuğun yaşamaya ve gelişmeye, korunmaya, kararlara katılmaya hakkı vardır ve bunların hepsi hiç bir ayırım gözetilmeksizin bütün çocuklar için geçerlidir. Çocuğun güvenli ve sağlıklı bir çevrede herhangi bir ayırma uğramadan insanca yaşayabileceği bir kentte gelişmek en temel hakkıdır. İnsan haklarına saygı toplumun çocuklarına nasıl davrandığı ile başlar. Olumlu olan çocuk-merkezli yaklaşımdır, bir başka deyişle çocuğun kendi haklarına sahip bağımsız bir birey olduğunu akıldan çıkarmamak ve yalnızca onun için değil, onunla birlikte davranabilmek önemlidir. Bu doğrultuda ne yapmak gerekiyor? Ne yapmalıyız? Çocukların yaşamını geliştirmek, ancak onların haklarını tanıyarak, anlayarak ve gerçekleştirerek olur. Çocuk dostu kent oluşturmak, çocuklar ve onların yaşamları ile aktif olarak ilgilenilen bir süreçtir. Çocuk dostu kent yalnızca yönetim tarafından gerçekleştirilemez. Çocuklar, aileleri ve çocukların yaşamını ilgilendiren tüm kişilerin, kurumların ve kuruluşların ortaklığı ile gerçekleşir.

Çocuk Dostu Kent Nedir?

Çocuk dostu kent yaklaşımı; Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin tümüyle uygulanması görevini üstlenmiştir. Bu nedenle çocuk dostu bir kent, genç vatandaşlarının her birine; yaşadıkları kent hakkında verilen kararları etkileme; var olmasını istedikleri bir kent hakkındaki görüşlerini ifade etme; aile, toplum ve sosyal yaşama katılma; sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlerden yararlanma; temiz su içme ve düzgün sağlık koşullarından yararlanma; sömürü, şiddet ve kötüye kullanımdan korunma; kendi başlarına güvenli biçimde sokakta dolaşma; arkadaşlarıyla buluşma ve oynama; bitkiler ve hayvanlar için yeşil alanlara sahip olma, kirlenmenin olmadığı bir çevrede yaşama; Kültürel ve sosyal etkinliklere katılma; etnik köken, din, gelir, cinsiyet ya da engellilik gibi herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadan kentlerinin eşit bir vatandaşı olarak her türlü hizmete erişme haklarını garantiler.

* Bu bildiri Mimarlar Odası adına düzenlenmiştir.

Çocukların gereksinimleri ve haklarına yönelik tutum ve davranışlar hızla değişmektedir. Özellikle Avrupa ülkelerinde birçok kent yönetimi çocukları ilgilendiren konularda çeşitli yolları denemektedirler. 1989 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni birçok ülke imzalamıştır. Türkiye'nin de 1994 yılında imzaladığı sözleşmede, çocuklar yalnızca bakıma muhtaç bir grup olarak değil, bir yurttaş olarak gösterilmektedir. Tüm dünyada, çocukluğun bu yeni vizyonunu dikkate alan çabalar ve çalışmalar vardır. Birçok uluslararası girişim, kentlerdeki çocukların yaşam niteliğini geliştirmek üzere İstanbul'daki HABİTAT II konferansından sonra harekete geçmiştir. UNICEF'in Çocuk-dostu Kentler (Child-friendly Cities) girişimi ve UNESCO'nun Kentlerde Büyümek (Growing up in Cities) girişimi bu konuda önemli çalışmalar yapmaktadırlar. Kanada, Avusturalya ve Amerika'da da benzer girişimler çocuk dostu çevreler yaratmak konusunda çeşitli çalışmalar sürdürmektedirler. 2001 yılında Avrupa Çocuk Dostu Kentler Ağı (ENCFC-European Network Child Friendly Cities) Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yerine getirilmesi amacıyla kurulmuştur. Bu oluşum birincisi 2002 yılında Antwerp-Belçika'da olmak üzere, 2004 yılında Londra-İngiltere, 2006 yılında Stuttgart-Almanya, 2008 yılında Rotterdam-Hollanda ve 2010 yılında Florance-İtalya, 2012 yılında Zagreb-Hırvatistan'da "Child in the City" konferansları düzenlemiştir. Ülkemizde de Avrupa Birliği projesi olarak başlayan "Çocuk Dostu Belediye Projesi", Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği tarafından oluşturulmuştur. Çocuk Dostu Belediye Projesi Çankaya Belediyesi tarafından yürütülmektedir. Türkiye Çocuk Dostu Girişimi 12 ilde (Sivas, Antalya, Bursa, Konya, Tekirdağ, Kırşehir, Trabzon, Kayseri, Uşak, Gaziantep, Karaman, Erzurum) çeşitli çalışmalar yapmaktadır.

Çocuk dostu bir kent oluşturma temelleri çocuk hakları sözleşmesindeki, ayrım gözetmeme ilkesi (madde 2), çocuğun yararı ilkesi (madde 3), çocuğun yaşama ve gelişme ilkesi (madde 6) ve çocuğun katılım ilkesi (madde 12) ne vurgu yapan dört maddeyi öncelikle ele almakla olur. Çocuk dostu kent, kentin günlük yaşamında çocuk haklarını yaşama geçirmeye özen gösteren herhangi bir kent veya yerel yönetim sistemidir. Çocukların seslerinin, gereksinimlerinin, önceliklerinin ve haklarının kamu politikalarının ve uygulamalarının ayrılmaz bir parçası haline geldiği kentler çocuk dostudur. Dolayısıyla böyle bir kent aynı zamanda tüm insanları ile dost bir kendir. Çocuk Dostu Kent Girişimi 1996 yılında gerçekleştirilen BM İnsan Yerleşimleri Konferansında (HABİTAT II) ele alınan ve kentleri herkes için yaşanabilir mekânlar kılmayı amaçlayan kararın uzantısı olarak başlatılmıştır. Girişim UNICEF'in terminolojisi ile "önce çocuklar" ilkesini temel almaktadır. Avrupa ülkeleri de dâhil olmak üzere yüksek, orta ve düşük gelirli ülkelerdeki yerel yönetimlerin bazıları "çocuk dostu" olma yönünde siyasi bir karar vermişlerdir.

Çocuk dostu olmak kolay değildir. Çocuk dostu olmak için ciddi, istikrarlı politikalar üretmiş, stratejiler geliştirmiş ve programlar, planlar oluşturmuş olmak gerekir. Bu nedenle yerel yönetimlerde çocuklara yer açmak, çocukları kararlara katmak, onların adına bir şeyler yapmaktan çok daha önemlidir. Çocuk dostu kent, yapılanma süreci, aynı zamanda Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yerel yönetim ortamlarında yaşama geçirilmesi anlamına gelmektedir ve çocukları merkeze yerleştiren bir takım özellikleri gözetir. Yerel yönetimler çocuk dostu bir kent oluşturmak için, bu 9 yapı taşını gündemlerinde tutmalıdırlar:

1. ÇOCUKLARIN KATILIMI: çocukların kendilerini etkileyen konulara aktif katılımlarının sağlanması; görüşlerinin dinlenmesi ve bu görüşlerin karar süreçlerinde dikkate alınması,

2.ÇOCUK DOSTU YASAL ÇERÇEVE: bütün çocukların haklarını koruyacak ve yaygınlaştıracak yasal düzenlemelerin, yönetmeliklerin ve usullerin belirlenmesi,

3. KENT ÖLÇEĞİNDE ÇOCUK HAKLARI UYGULAMA STRATEJİSİ: Sözleşme temelinde Çocuk Dostu Kent oluşturulması için ayrıntılı ve kapsamlı bir strateji veya gündem geliştirilmesi,
4. ÇOCUK HAKLARI BİRİMİ VEYA EŞGÜDÜM MEKANİZMASI: çocukların bakış açılarının öncelikle dikkate alınmasını sağlamak üzere yerel yönetimlerde kalıcı yapılanmalar oluşturulması,
5. ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİNİN SAPTANMASI VE DEĞERLENDİRMESİ: yasaların, politikaların ve uygulamaların, uygulama öncesinde sırasında ve sonrasında çocuklar üzerindeki etkilerini belirleyecek sistematik bir sürecin varlığı,
6. ÇOCUK BÜTÇESİ: yeterli kaynak tahsisi ve çocuklara yönelik bütçe analizi,
7. DÜZENLİ YAYINLANAN “KENT ÇOCUKLARIN DURUMU RAPORU”: çocukların ve haklarının durumunun belirlenebilmesi için yeterli izleme ve veri toplama çalışmaları,
8. ÇOCUK HAKLARININ BİLİNMESİNİN SAĞLANMASI: gerek yetişkinlerin gerekse çocukların çocuk haklarına ilişkin bilgilerinin artırılması,
9. ÇOCUKLAR ADINA BAĞIMSIZ TANITIM-SAVUNU: çocuk haklarını korumak ve kollamak üzere yapılacak çalışmalarda hükümet dışı kuruluşların desteklenmesi ve bu alanda bağımsız insan hakları kurumlarının –ombudsmanlık veya çocuk komiserliği- oluşturulması.

Bu doğrultuda yerel yönetimlerin

- Sağlıklı ve güvenli bir çevre,
 - Çocukların gelişimi için dost bir çevre,
 - Sürdürülebilir ve adil bir çevre,
 - Temel hizmetlerin verildiği ve herkese bakım sağlayan bir çevre,
 - Özellikle güç durumdaki çocuklar için dost bir çevre,
 - Ayrımcılık gözetmeyen ve dayanışmayı özendiren bir çevre
- konularında öncelikli hedeflerinin de olması gerekir.

Çocuk hakları sözleşmesi, çocukları onların yaşamlarını etkileyen kararlara katılmaya teşvik etmektedir. ÇDŞ Sekreteryası, hizmet vermek; ÇDŞ Girişimi ve hareketi için ortak referans noktası sağlamak üzere 2000’de kurulmuştur. İtalya’da ortaya çıkan “çocuk dostu şehir hareketi” çocuk hakları sözleşmesindeki “katılım” ilkesini oturtmaya çalışmaktadır. “Çocuk dostu şehir hareketi”, çocukların ve gençlerin gereksinimlerini yansıtmak ve tanıtmak üzere, yapılı çevreyi iyileştirmek için oluşturulan uygulanabilir yöntemleri desteklemektedir. ÇDŞ Sekreteryası farklı, birçok iyi uygulama örneğini tanıtmaktadır. Londra (İngiltere), Christchurch (Yeni Zelanda), Tilburg (Hollanda) ve British Columbia (Kanada) yapılı çevredeki yenilikçi yaklaşımları ile tanınan bazı kentlerdir. Bu örnekler, başarılı bir gelişmenin nasıl olacağı yönündeki yaklaşımlarını şu şekilde açıklamaktadırlar:

- Tasarımda çocukların ve gençlerin katılımı;
- Çocuklar ve gençlerle çalışacak kişilerinin eğitimi;
- Uygulanabilir sonuçların paylaşılması ve teşvik edilmesi;

* Bu bildiri Mimarlar Odası adına düzenlenmiştir.

- Yerel yönetime ve bununla ilişkili planlama ilkelerine çocukların ve gençlerin erişilebilirliğinin sağlanması.

Londra, İngiltere: Londra 18 yaşın altında 1.65 milyon çocuğa sahiptir, bu da toplam nüfusun 1/5'ini oluşturmaktadır. Londra Belediye Başkanı, çocuk hakları sözleşmesine ve Genç Londralıların katılımı ile oluşan Gençlik Stratejisine bağlı olarak Londra'yı çocuk dostu kent yapmak için söz vermiştir. Strateji, yaklaşık olarak, 10 yıllık bir uygulama süresini kapsamaktadır. Belediye başkanının verdiği sözden sonra, aşağıdaki aşamalar gerçekleştirilmiştir:

- Çocuk ve gençlerle görüşmeler - 2000-2001 yıllarında 3000 çocuk ve gençle görüşülmüştür.
- Belediye başkanı toplantıları – Başkanla çocuklar ve gençlerle arasında belediyenin ekonomisi, kalkınma ve trafik stratejilerinin aktarıldığı toplantılar organize edilmiştir.
- Londra Ulaştırma Bölümü- Çocuk eylem planını geliştirmiştir.
- Belediye başkanının çocuklarla yaptığı toplantılar, politika kararlarına doğrudan girdi sağlamıştır.
- Taslak strateji- Nisan 2003'te yayınlanmıştır.
- Kesin strateji- Ocak 2004'te başlamıştır.

Ocak 2004'te "Tüm Çocuklar ve Gençler için Daha İyi Bir Londra-Çocuk ve Genç Stratejisi" yayınlanmıştır. Çok sayıdaki stratejik ortakla (ulusal, bölgesel ve yerel yönetim ve diğer kurumlar) yapılan bu strateji aşağıdaki öncelikleri tanımlamıştır:

- Belediye başkanının çocuklar ve gençlerle buluşmasına devam edilmesi,
- Çocuk etki değerlendirmesi programı belediyenin "çocuk ve genç birimine" verilmesi,
- Belediye başkanının, erişilebilir kent için tasarımları desteklemesi ve çocukların ve gençlerin sağlık gereksinimlerine önem veren kamusalılığı artırması.

156 sayfalık bu kapsamlı planda, belediye başkanının Londra'yı çocuk ve kent dostu yapmak için oluşturduğu vizyonu gerçekleştirmesi yönündeki amaç ve stratejileri belirtilmektedir (www.childfriendlycities.org).

British Columbia, Kanada: British Columbia Çocuk ve Genç Derneği, Çocuk ve Genç Dostu Girişimini 1999'da kurmuştur. Bu girişimin ana amacı, "Çocuk ve genç dostu toplulukları desteklemek ve bu gruplara yardım etmek, çocukların bakış açısı ile yaşam alanlarını değerlendirmek ve çocukların ve gençlerin geliştireceği etkinliklerle ilgilenmektir". Bu girişimin beş temel amacı şunlardan oluşmaktadır:

- Çocuk ve genç dostu kavramını desteklemek - bu destek konferanslar, basın açıklamaları, reklamlar ve eğitsel kaynaklarla sağlanmıştır.
- Toplumla (çocuklar ve gençleri de kapsayan) birlikte, çocuk ve genç dostu değerlendirme listelerini oluşturmak; bu doğrultuda geliştirilen değerlendirme listeleri 600 ün üzerinde gruba ve bireye dağıtılmıştır.
- Atölyeler, eğitim programları, okul müfredatları ve bir dizi yayınlı uzmanlıkları yapılandırmak – dizi konferanslar yapılmış ve eğitim oturumları yürütülmüştür.

- Web sayfası, bültenler, iyi uygulamalar ve toplumsal başarılar ile ağ (network) oluşturmak – mevcut Çocuk ve Genç Derneği web sayfasına “çocuk ve genç dostu topluluklar” bölümü eklenmiştir.
- Toplumların başarılarını kutlamak – yenilikçi ve etkili uygulamaların tanınması için Çocuk ve Genç Dostu Toplum Ödülü geliştirilmiştir (www.childfriendlycities.org).

Christchurch, Yeni Zelanda: Christchurch Kent Konseyi, çocuk ve gençleri ilgilendiren yaklaşımlardaki kısıtlamaları ve onlar için oluşturulan uygun olmayan çevreleri belirlemek için bir araştırma yapmıştır. Yaklaşık olarak Christchurch’deki 0-24 yaş arasındaki nüfusun %35’i, gereksinimleri dikkate alan daha iyi yöntemleri düzenlemek ve olanaklar sağlamak üzere planlama kararlarına katılmanın önemli olduğunu düşünmektedir. Bu doğrultuda, çocukları ve gençleri yansıtan iki temel kalkınma politikası oluşturulmuştur.

1. Çocuklar için gündem: Gündemin vizyonu “Yeni Zelanda’yı çocuklar için mükemmel bir yer yapmak”tır. Gündem, her çocuk özeldir yaklaşımını benimsemiş ve aşağıdaki hedefleri saptamıştır:
 - Çocuk katılımını arttırmak,
 - Çocuk yoksulluğunu sonlandırmak,
 - Çocukların yaşamındaki şiddeti belirlemek,
 - Çocuklar için politika ve hizmet yararlılığını arttıran merkezi süreçleri geliştirmek,
 - Çocuklar için yerel ve toplumsal planlamayı geliştirmek,
 - Çocukları ilgilendiren araştırma işbirliklerini, araştırmayı ve bilgiyi arttırmak.
2. Genç gelişim stratejisi: Gençlerin gereksinimlerine yanıt vermek üzere, bir çerçeve sunan bu stratejinin hedefleri aşağıdaki gibidir:
 - Gençler için tutarlı bir gelişme yaklaşımı sağlamak. Risk faktörlerini azaltan (düşük özsaygı ve aile desteğinden yoksunluk) ve koruyucu faktörleri (destekleyici ortamlar ve pozitif toplumsal etkileşim gibi) geliştiren politikalar ve programlar tasarlamak.
 - Gençlerle çalışan profesyonellerin becerilerini geliştirmek. Gençlerle bağlantı kurmak için gençlerin, gençlik kültürünün ve alt kültürlerin hızla değişen dünyalarını anlamak gerekmektedir. Profesyonellerin gençlerin katılımını nasıl tetikleyeceklerini bilmelerini sağlayacak eğitimler düzenlemek.
 - Aktif katılım ve ilgi için gençlere fırsatlar yaratmak. Gençlerin bir etkinlik düzenlemesine ya da bir şey tasarlamasına, sorunları çözmesine veya diğerlerini bilgilendirmesine yönelik yaratılan fırsatlar, onların sağlıklı gelişimi için önemlidir. Ayrıca, katılım bireyin sahiplenme duygusunun ve gençlerin gereksinimlerini karşılayan politikaların, hizmetlerin ve programların artmasını sağlamaktadır.
 - Özellikle gençlerin yaşamını ve gelişimini etkileyen eğilimleri iyi bilmek, onlar için oluşturulan etkili ve uyumlu programlama için önemlidir (www.childfriendlycities.org).

Tilburg, Hollanda: Tilburg, yaklaşık 200 000 nüfusu ile Hollanda’nın altıncı büyük kentidir. Gelişen ve endüstrileşen kentlerdeki son zamanlardaki değişiklikler, artan bina yoğunluğu, daha az açık alan ve artan trafik yükü, çocuklar ve gençlerle dost olmayan bir kentsel çevre yaratmıştır. Ne yazık ki, son zamanlardaki kentsel gelişmeler var olan kent planlama öncelikleri ile bütünleşmemekte ve çocukların ve gençlerin yaşam koşullarına dikkat etmemektedir. “Tilburg’ta Büyümek” başlıklı gençlik politikası bu kaygılara karşı

geliştirilmiştir. Bu politika, çocukların ve gençlerin ilgisini çekmek ve katılımı geliştirmek üzere bazı yenilikçi stratejileri kapsamaktadır.

- Gençlik elçiliği: Tilburg Konseyi, özellikle gençlik konseyi kavramını, bu kavramın, gerçekten, gençlerin farklı ilgileri ve gereksinimlerini temsil etmediği endişesi ile kabul etmemiştir. Yerine, gençlerle bağlantı sağlamak ve konseye bilgi vermek üzere gençlik elçiliği yaratılmıştır. Bu girişime, erişimi arttırmak için bir de web sayfası oluşturulmuştur.
- Gençlik basın bürosu: Gençler hakkında bilgi ve veri toplamak üzere kurulan bu büro, aynı zamanda düzenli bir gençlik dergisi çıkartmaktadır.
- Toplumsal değerlendirme: Kentin tüm alanlarında yaşayan gençlerin yaşam koşullarını değerlendiren bir form tasarlanmıştır. Bu değerlendirmede, trafik sorunlarına, oyun alanlarına, rekreasyon ve spor faaliyetlerine özel dikkat gösterilmesi istenmiştir.
- Bağımsız gençlik merkezi: Tamamen gençler tarafından yönetilen ve çalıştırılan bağımsız bir gençlik merkezinin kurulması uzun dönemli bir girişimi içermektedir.
- Gençlik denetim noktası: Çocukların ve gençlerin, belediyenin çocuklar ve gençlere yönelik olarak verdiği hizmetleri ve yaptığı etkinlikleri öğrenmek için geldikleri bir merkez oluşturulmuştur (www.childfriendlycities.org).

UNICEF'in Çocuk-dostu Kentler Girişimi kapsamında oluşturulan stratejiler dışında, kentleri çocuk dostu yapabilmek için geliştirilebilecek stratejiler konusunda Tranter'in (2007) önerilerini gözden geçirmekte de fayda vardır. Tranter, çalışmasında bu konuyu, üç ana başlık altında toplamaktadır:

- Kent formundaki değişimler
- Komşuluk birimlerinin düzenlenmesinde iyileştirme
- Sosyal değerlerdeki değişimler

Kent formundaki değişimler:

- Çocukların evine yakın okulları ve diğer hizmetleri sunmak,
- Arabadan daha başka ulaşım araçlarına yatırım yapmak.

Günümüzde kentlerde çocukların büyük bir çoğunluğu servis araçlarıyla okullarına ya da başka yerlere taşınmaktadırlar. Arka koltuktan ya da servis penceresinden dünyayı izlemektedirler. Oysa özel taşıma yerine başka olanakların yaratılması çocuk açısından, çevre açısından ve ekonomik açıdan birçok noktada fayda sağlayacaktır.

Komşuluk birimlerinin düzenlenmesinde iyileştirme:

- Çocukların trafik güvenliğini arttırmak,
- Çocukların yaşam çevreleri ve toplumla olan güven ve ilişki duygularını arttırmak,
- “Çocuklar yalnızca kendi alanlarında bulunsun” mesajlarından sakınmak,
- Çocukların yürüyebilecekleri, bisiklete binebilecekleri ve oynayabilecekleri ilginç sokaklar yaratmak,
- Yetişkinler ve çocuklar için rahat mekânlar oluşturmak.

Çocuklar için büyük bir gelişimsel değer olan serbestlik, çocukların çevreyle bütünleşmesini sağlar ve çevresel kavramsallaştırmanın ve bilişsel harita oluşumunun temelini oluşturur. Çevresel yetkinlik, güven ve bağımsızlık duygusunun oluşumunu artırır (Björklid & Nordstram, 2007). Çocukların mekânsal farkındalığının ve etkinliklerinin gelişiminde hareket etme önemli bir noktadır (Risotto & Tounucci, 2002). Çocukların yaşadıkları çevre, onların yaşam koşullarını ve çevreyi nasıl algıladıklarını oldukça etkilemektedir (Kyyta, 2003). Çocukların hareket özgürlüklerinin yani serbestliklerinin kısıtlanması, onların doğal ortamları olan duygusal bağlarının da gelişimini olumsuz etkilemektedir. Evrensel ve kültürel bir olgu olan sokak oyunu çocukluğun önemli bir deneyimidir. Oysa günümüzde sokak, çeşitli açılardan tehlikeli bir yer olarak görülmektedir. Sokaklarda yer alan planlanmamış oyun yerini arabaya bağımlı, yetişkin gözetiminde veya evden uzakta düzenlenmiş oyun alanlarındaki oyuna bırakmıştır. Bu nedenle çocuklar daha kısıtlı ve eve bağımlıdır. Bugünün çocuğu evdeki oyunda -TV., bilgisayar- daha çok zaman geçirmektedir. Sokağın sunduğu birçok olanaktan yoksundur. Komşuluk birimlerinin düzenlemesinde iyileştirme yaparken, çocukları etkileyen tasarım konuları, dikkatlice ve çocuklarla birlikte ele alınmalıdır. Yaşamlarının büyük bir kısmını evlerinde ve konut yakın çevresinde geçiren çocukların, yaşadıkları konutların çocuk dostu olabilmesi için en azından şu nitelikleri barındırması gerekir. **Çocuk dostu bir konut**, çocuklara güvenli bir ortam sağlamanın yanı sıra, ailelerin yaşam biçimlerine uygun tasarlanmış, çocuklar için oyun ve çalışma alanlarına ve de iyi aydınlatma, havalandırma ve ısıtma koşullarına sahip olan konuttur. **Çocuk dostu komşuluk ortamı** ise, fiziksel sağlığı teşvik etmeli, çocukların trafikten kaynaklanan risklerini minimize etmeli, çocukları şiddetten ve uyuşturucudan korumalıdır. Ayrıca bu ortamda, sağlık servislerine, çocuk bakım ve eğitim hizmetlerine, açık ve kapalı oyun ve rekreasyon alanlarına ve de doğal ortamlara kolay ulaşılmalıdır.

Sosyal değerlerdeki gelişmeler:

- Yavaşlama-yavaşlatma: “Hız iyidir” görüşüne meydan okumak,
- Bireysellikten ortak sorumluluğa teşvik etmek,
- İyi ebeveyn olmanın ne anlama geldiğini düşünmek.

Çocuklar hız ve üretkenlik düşüncesi ile doğmazlar, çocuklara sürekli olarak “çabuk ol”, “hadi” diye seslenerek, bizler onları bu hale getiriyoruz. Çocukların planlanmamış oyun için zamana gereksinimleri vardır. Planlanmamış oyun, bir bale dersi veya basketbol çalışması değildir. Çocuklar, ağaca tırmanmak ya da toprağı kazmak isterler, yani kendi tepkileri ve kendi hızları ile dünyayı keşfetmek isterler. Yakın çevremizdeki çocuklarla ilgilenmek konusunda toplumsal bir dayanışma süreci geliştirebilir, bu konuda ortak kararlar alabiliriz. İyi bir ebeveyn çocuğunu bir aktiviteden diğerine taşıyan mıdır? Birçok ebeveyn sürekli olarak çocuklarını acele etmeleri konusunda uyarmaktadır. Herkes çocuklarının, hayatta başarılı olmasını istemektedir. Günümüzde bunun anlamı, onları her konuda –okul, spor, sanat, müzik- yarışa koşturmak.

Farklı bir strateji çalışması da **Rotterdam’da** yürütülmüştür. Genç bir nüfusa sahip olan Rotterdam’da 2006 yılında tamamlanan “Focus on Children” başlıklı araştırma raporunda, Rotterdam’ın büyümek için, Hollanda’nın cazip bir kenti olmadığı belirtilmektedir. Bu doğrultuda, kent yetkilileri, çocuk dostu bir kente doğru gelişme için “hemen yap!” ve “ortaklarla birlikte kalkınma politikası” şeklinde iki yol belirlemişlerdir. Farklı özellikteki 11 pilot mahallede çalışmalar yürütülmüştür. Çocuk dostu kent nedir? kavramının kimlerle birlikte yaratılabileceğini (konut şirketleri, belediye meclisleri, ebeveynler, çocuklar) belirledikten sonra, “Çocuk Dostu Rotterdam” için yapı taşlarını oluşturmuşlardır. Bunlar;

* Bu bildiri Mimarlar Odası adına düzenlenmiştir.

- Çocuk dostu konutlar- tek evler ve çocuk dostu apartmanlar,
- Kamusal mekân-dış mekan oyun alanları, yeşil alanlar, ön bahçeler, kamusal alanlar,
- Servisler-genişletilmiş okul; örneğin ek etkinlik programları olan ilk veya ortaokullar,
- Güvenli trafik güzergâhları-çocuk dostu trafik güzergâh ağıdır.

Mahallelerin güçlü ve zayıf yanlarını bulmak üzere, bu dört yapı taşı kullanılmıştır. Çocuk dostu mahalleler için kontrol listeleri -özel toplu konutların oranı, trafik ve oyun alanı güvenliği, gençlere yönelik servisler, çevresel faktörler, sosyal faktörler ve imaj- oluşturulmuştur. 11 mahallenin 7'si bu göstergelerde iyi olarak değerlendirilmiştir. Başarının faktörleri:

- Ortaklarla ilişki,
- Halk desteği ve sorumluluğu yaratırken zamanı ve enerjiyi iyi kullanma,
- Yapısal projeler ve sosyal programlama arasında net bağlantılar oluşturma,
- Çocukların ve ebeveynlerin görüşlerini içermek,
- Oyun alanlarını ve meydanları proje düzeyinde geliştirirken çocukların katılımının sağlanması,
- İtici güç olarak rol oynayan kent konseyi.

Bu çalışmalardan sonra, günümüzde Rotterdam çocuk dostu kent açısından şu sonuçlara ulaşmıştır:

- Çocuk dostu mahalleler kent siyasetinin önemli bir parçası olmuştur.
- Çocuk dostu mahalleler artık herkesin gündemindedir.
- Çocuk dostu mahalleler, gelecekteki kent tasarımcıları için eğitim kurumlarının ders programlarının bir parçası olmuştur.
- Okul bahçeleri, mahalle meydanlarına ve problemli su alanları, çocuklar için oyun alanlarına dönüştürülmüş; mahalleler yürümek, bisiklete binmek için güvenli duruma getirilmiş; meydanlar yazın farklı etkinlikler için kullanılır duruma getirilmiş; tüm organizasyonlarda ortak gayret görüşü benimsenmiş; tüm kentte çocuk konseyleri oluşturulmuştur (Wapperon, 2010).

Son söz:

Çocukların çevresel koşullarını geliştirmezsek ne olacak? Eğer çocuk kendi başına deneyim yaratacak olanaklara sahip değilse, uygun olmayan kentsel çevrede yaşıyorsa, yaratıcı birey olarak gelişmesi oldukça sınırlı olacaktır ki bundan korkmak gerekir. Matthews ve Limb, (1999), çocuklarla ilgili yapılacak olan çevresel çalışmalarda; çocukların görme biçimlerinin, mekân kullanımlarının, mekân duygularının, çevresel korkularının ve tehlike duygularının, demokratik sorumluluklarının, çevresel karar vermedeki ilişkilerinin yetişkinlerden farklı olduğunu ve bu konulara özen gösterilmesi gerekliliğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca, çocukların ve gençlerin kendi ortamlarının biçimlendirilmesine katılımlarının sağlanması, çocuk dostu çevrelerin yaratılmasında son derece önemlidir (Moore, 1990; Hart, 1992). Yurttaşlığın önemli boyutlarından biri olan katılım, birçok ülkede ihmal edilmektedir. Dünyada sayısı gittikçe artan çocukların ve gençlerin katılımında sınırlamalar ve engellemeler vardır. Bu yalnızca çocuklarla ilgili bir durum değildir, çocukların bakımı ve gelişimi ile ilgilenen ebeveynler, öğretmenler, sosyal çalışanlar ve gençlik danışmanları için

de geçerlidir (Horelli, 1998). Çocukların katılımından, planlama, çevresel eğitim ve çocuklarla ilgili araştırmalar konusunda dersler çıkarmak mümkündür. Kamusal ve özel ortakların eşit ortak oldukları kent gelişim sürecinde, eşit ortak olmak politika yapmanın farklı bir yolu anlamına gelmektedir. Bu doğrultuda, çocuk dostu bir kent yaratma konusunda izlenecek süreç şöyle olmalıdır:

- Mevcut davranışları ve alışkanlıkları keşfetmek: dikkate alınacak alışkanlıkları ve özellikleri, yeni alışkanlıkları ve özellikleri, elenecek alışkanlıkları ve özellikleri saptamak.
- Aileleri ve çocukları planlamaya katmak: çeşitli atölye çalışmaları ve odak grubu toplantıları ile onlara da söz hakkı vermek.
- Planlama ve tasarım kriterleri geliştirmek: ön denetim listesi ve ölçülebilir kriterler geliştirmek.
- İyi örneklerden ders almak: trafikten arındırılmış yürüme yolları ve sokak iyileştirme çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmak.
- Planları ve tasarımları sonuçlandırmak: sunumlar ve toplantılar yaparak sonuçları kullanıcılar ile paylaşmak.
- Sürdürülebilirliği sağlamak: çocuk dostu kavramını yerleştirmek için çok sektörler arası bir yapı geliştirmek.

Çocuklar adına ÇOCUK DOSTU KENTLER için ilk adım, kentlerimizde, çocukların en doğal hakkı olan katılım hakkını dikkate alan ve kentteki tüm kararların içine çocukların görüşlerini alan ÇOCUK KONSEYLERİNİ kurmak, yani kentlerde çocuklara yer açmak olmalıdır.

KAYNAKÇA

- **Björklid, P. & Nordstram, M.** (2007) "Environmental Child Friendliness: Collaboration and Future Research", *Children, Youth and Environment*, 17(4), 388-401
- **Hart, R.** (1992) *Children's Participation from Tokenism to Citizenship*, Innocenti essays, Florence:UNICEF
- **Horelli, L.** (1998) "Creating Child-Friendly Environments, Case studies on Children's Participation in Three European Countries, *Childhood*, 5(2), 225-239
- **Kyyta, M.** (2003). *Children in Outdoor Contexts, Affordances and Independent Mobility in the Assessment of environmental Child Friendliness*. Espoo: Helsinki University of Technology, Centre for urban and Regional Studies
- **Matthews, H. & Limb, M.** (1999) "Defining an Agenda for the Geography of Children's Review and Prospect", *Progress in Human Geography* 23(1), 61-90
- **Mc. Kendrick, J., Bradford, M. & Fielder, A.** (2000) "Kid Customer? Commercialization of Play Space and the Commodification of Childhood", *Childhood*, 7(3), 295-314
- **Moore, R.** (1990) *Childhood's Domain Play and Place in Child Development*, Berkeley CA: MIG Communications
- **Risotto, A. & Tounucci, F.** (2002) "Freedom of Movement and Environmental Knowledge in Elementary School Children", *Journal of Environmental Psychology*, 22, 65-77
- **Tranter, P.** (2007) "Strategies for Building Child Friendly Cities", *Creating Child Friendly Environments Forum*, 27 June 2007, Centre for Teaching and Learning, Stirling, www.children.act.gov.au/, 8.10.2013
- **Wapperon, R.** (2010) "Rotterdam City with a Future - How to Build a Child Friendly City? Presentation, Child in the City Conference, Florence, 28th October 2010, http://conference.europoint.eu/mailling/encfc/presentation_rotterdam www.childfriendlycities.org